DE PESTE VIENNENSI

DISSERTATIO

HABITA

IN PATAVINO GYMNASIO
Die 20 Novembris 1713

A'

BERNARDINO RAMAZZINI
Practicæ Medicinæ
PROFESSORE PRIMARIO.

PATAVII, MDCCXIII.
Apud Jo: Baptistam Conzattum.
SUPERIORUM PERMISSU.

Illustrissimis, & Excellentissimis D.D.

PATAVINI GYMNASII

MODERATORIBUS

D. FRANCISCO LAUREDANO Equiti, ac D. Marci Procuratori.

D. JOANNI FRANCISCO MAUROCENO Equiti.

D. ALOYSIO PISANO Equiti, ac D. Marci Procuratori.

BERNARDINUS RAMAZZINI FELICITATEM.

I munera, ut ut vulgaria, apud eos quibus offeruntur satis gratiæ dicuntur habere, si tempestiva sint ac opportuna, Disserta-

tationem hanc meam quam de Peste Viennensi in Lyceo nuper habui, favorem vestrum promerituram esse confido, Illustrissimi & Excellentissimi Patavini Athenei MODERATORES. Cum enim Excellentissimum SENATUM VENETUM viderem nulla graviori cura premi, quàm ut à finibus suæ Ditionis, quantum humanis viribus datum, Pestem arceat per Germaniam divagantem, rem non ingratam, nec inutilem facturum me credidi, si de illa verba facerem, ac aliis incitamento essem ad evolvenda ea, quæ extant de hoc malo omnium pessimo, Scriptorum monumenta. Etenim cum Pestis non sit omnium annorum morbus, uti febres, & alii particulares affectus, sed longa plerumque interlabantur tempora, interdum etiam integra secula, ut nulla occurrat pestilentia, non rarò fit ut si ex improviso pestifer aliquis morbus caput exerat, Medici, quorum præcipuum studium circa eos morbos versatur, qui annum quæstuosum reddunt, ea

in

in re novi sint ac hospites , unde postea graves inter ipsos oriantur disceptationes non sine Artis dedecore . Dissertationem hanc itaque meam , qualiscunque ea sit , in obsequii argumentum Amplissimis Nominibus Vestris dicatam volui Illustrissimi & Excellentissimi VIRI. Ita Vos ad publicam literarum felicitatem sospitet Deus Optimus Maximus , detque diu ac plurimùm valere .

Patavii Die 15. Decembris 1713.

Unquam ſanè A. O. ex quo in hoc Celeberrimo Lyceo profiteri mihi datum , tam gravi curarum æſtu laboraſſe me fateor, quàm hujus Anni Scholaſtici accedente principio , mecum ſcilicet reputans , quàm imparatus in hac ſolenni Studiorum inſtauratione Cathedram hanc eſſem conſcenſurus , exqua aliàs me non omninò illaudatum deſcendiſſe memineram . Cum hactenus mihi pro more fuerit quotannis Oratione aliqua Jatrici argumenti proludere, idem quoque hoc Anno facturum mihi blandiebar , ſed neſcio quo fato per totam Æſtatem , præſertim Procyone furente, mihi cum meis malis luctandum fuit , nec ſine metu num eſsem evaſurus , idcircò aliæ mihi fuere curæ , alia ſollicitudo , quàm de Oratione conflanda . Impetratis tandem favente Deo à morbo induciis, mihi tamèn ſemper infidis , ſeriò cogitare cœpi de Ar-

gumento aliquo seligendo, quod expectationem vestram non omninò falleret, nec mihi laborem redderet injucundum. Mente igitur per amœniora Medicinæ loca discurrens, attentè perquisivi, num quidquam reperire possem, quod votis responderet; sed nescio quomodo cuncta mihi sicca, & squallida apparebant; si enim veteres Medicæ Artis campos pervagabar, nihil novi occurrebat, quod in antehabitis Orationibus non pertractassem, aut saltem non delibassem; si verò Recentiorum culta Novalia perlustrabam, non nisi minuta seges sese offerrebat, sic quasi desperans quidquam esse me reperturum, quod genio satisfaceret, non parum animo angebar, dum interim viderem inutiliter labi dies, & rem ad ultimum vacationum mensem deductam. Ne itaque frustrante diligentia, animi & corporis vires simul atterarem, ad curiosorum pabulum diverti, ad legenda nimirum novarum rerum in Europa gestarum commentaria, singulis hebdomadis ad nos deferri solita, quæ dum legerem, animo tamen composito, & nullo partium studio infatuatus, mecum ipse contemplabar, num post tam magnas rerum vicissitudines, quas paucorum annorum spatio vidimus, & mirabuntur posteri ullo unquam li-

libramento res ita componi posſent, ut ſolidam, ac duraturam pacem ſperare liceret; ſed in hoc rerum ſtatu obfirmatis utrinque animis ad fortunam armorum experiundam, inanem omninò hujuſmodi ſpem agnoſcebam; potiſſimùm autem Galliæ proſperitatem admirabar, quæ antea tot cladibus afflicta, ut pacem videretur depoſcere, modò in eam fortunam ſit erecta, ut belli & pacis jura, ſi quæ ſunt, potius adminiſtrare velle, quàm accipere videatur. Nec minori admirationi erat Anglia, quæ licet toto Orbe diviſa eò venerit, ut pro lubitu Orbem dividat, Regnorum facta diſpenſatrix. Ubi verò ad acta Germaniæ ventum eſt, cum primùm audivi Viennæ adhuc Peſtem graſsari, tunc veluti è gravi ſomno excitus, en quomodo, mecum dixi, mihi aliud agenti, præ manibus naſcitur quod tam anxiè quæſieram dicendi argumentum? Quid Auditorum meorum attentione dignius optare poteram, ſi id ipſum eſt, quod à SERENISSIMO PRINCIPE, quod ab AUGUSTISSIMO SENATU tantam exigit animi attentionem, cogitationem, ac vigilantiam, ne Italas oras tam dira lues inceſtet? Puduit, fateor, A.O. quòd tam ſlæva mens mihi fuerit, ut ad ea, quæ de hujus morbi principio, & pro-

gressu pluries legeram, ac alios differentes audieram, tam serò adverterim, si enim attentior fuissem, paulò paratior huc forsan accessissem; mihi enim, nec in robustiori etiam ætate, licuit esse tam beatum, ut quæ mente conciperem, tam citò conformare possem, nunc autem multò minus mihi seni jam facto; pro viribus tamen contendam de hujus Febris natura, ac indole notionem aliquam tradere, ut si unquam ad fines nostros (quod omen despuo) ausit accedere, nec novus, nec ignotus hostis accedat. Hæc ergo purpurata Febris, maligna Mysoptoca, mihi hodierna luce proprium, & opportunum erit dicendi Argumentum.

Mirabitur fortè quispiam cur purpuratam hanc Febrem novo, & insolito vocabulo Mysoptocam dixerim, non potius acheronticam furiarum de genere prognatam; ast is sciat me appositè hac voce usum fuisse, ut illius indolem, ac mores designarem, hæc enim Febris in miseram, & egenam plebem peculiari odio desævit, in hanc ferinam, rabiem est depasta. Neque id novum est, nec par prodigio habendum; annotavit hoc olim magnus Hippocrates acuratissimus rerum omnium Observator, in Libris enim Epidemiorum mentionem habet de morbo quodam, qui solos servos, & ancillas malè

ple-

plecteret, intactis Proceribus, Ingenuisque omnibus. In iisdem quoque Libris morbosi affectus memorantur, qui Artifices quosdam, Fullones dictos, plebejum hominum genus emaculandis vestibus addictum graviter infestarent. Mihi quoque olìm in Mutinensi Agro observare contigit Ruralem Febrium tertianarum Epidemiam, in qua omnes ferè Rustici eodem tempore decumbebant, sana ac integra Civitate; sequenti verò anno alteram Febrium Epidemiam, quæ solos Urbanos afflixit, Rusticana Gente benè valere permissa. Memoratu quoque dignum est quod refert Cardanus de Peste Basiliensi, quæ Urbem illam Civibus penè depopulata est, Italos verò, Hispanos, & alios quoscunque nationis exteræ, qui tunc aderant, haud quaquam attigit. Hanc nimirum habent Epidemici Morbi naturam, ut eos, quibus eadem humorum prava diathesis, quæcunque sit causa, sive ab aere, sive ab aquis, aut alimentis vitiatis ortum habuerint, facili negotio corripiant. Scio equidem in communibus populorum ærumnis, Plebem cujus major, quàm Civium est numerus, eam esse quæ graviora sustineat pondera, scire tamen licet minutam plebem ob inopiam pessimo victu nutriri solere, ideòque in locis ubi Pestis caput exerat, ob

humorum corruptelam ad luem concipiendam magis idoneam esse quàm cœteros. Pestis ac Fames, seu necessitas utendi pessimis cibariis ob inopiam, apud Græcos eadem voce appellantur, per solam Diphtongum distinctæ; λοιμός enim Pestem significat, λιμός Famem ut aliquando Fames solius Pestis fuerit productum.

Non abs re igitur Febrem hanc in Viennæ Suburbiis apud plebejos hospitantem, Mysoptocam dixi, quæ nimirum in hisce infimæ sortis hominibus suam ingluviem depascat, illi tamen fidere non oportet, ut postquam hoc cibi genere satura fuerit, meliorem escam aliquando non appetat. Licet enim humanitatis aliquid habere visa fuerit, ad Urbis interiora haud quaquam accedere ausa, forsan Sacram Cæsaream Majestatem Caroli VI. reverita, ab illa tamen cavendum tanquam hoste vaferrimo, cui proprium est per insidias humanum genus ad internecionem usque adoriri. Non sum nescius ab initio de hujus Febris genesi ac indole in Foro Medico fuisse disceptatum, sed hujusmodi lites ipsamet citò diremit, purpura enim posita, nigram vestem induens, sat claris indiciis qualis revera ea esset se prodidit. Quid enim peticulæ è purpureo in atrum colorem permutatæ

quid

quid anthraces h. e. carbunculi, quid vibices, & liventes maculæ, quid bubones, aliaque caracteriſtica ſontici morbi, & necroſeos ſigna indicare poterant, quàm Febrem de peſtilentium genere ab Orco in terras projectam?

Mirum eſt ſanè A. O. ſi Scriptorum monumenta evolvere placeat, mirum eſt inquam, unde fiat, quòd Peſtis quæcunque in primo ſui exortu tot Fautores, & Patronos habeat, & quod magis mirandum, ipſos quoque Medicos, donec pedem fixerit. Infortunium hujuſmodi experta eſt olìm Adriæ Regina Civitas, quæ, ut refert Riccobonus in Gymnaſio Patavino, Anno ſeptuageſimo ſexto ſupra ſexquimilleſimum poſt graves contentiones inter Medicos, num Febris, quæ populariter cum ſtrage non modica vagabatur peſtilens eſset, nec ne, acciri juſſit Capivacium, & Mercurialem Clariſſimos in Patavino Gymnaſio Pro feſſores, qui cum Febrem illam à peſtilentium crimine abſolvere tentaſſent, Patavium poſtea redire coacti, ut evidenti periculo ſe ſubducerent. In ea quoque Peſte, quæ anno præcedentis Seculi 29, Ciſpadanam & Tranſpadanam Regionem devaſtavit, Mediolani eædem controverſiæ inter Medicos auditæ, Doctiſſimo Septalio referente, qui cum apertè profitere-

teretur pestiferum esse morbum ; aliis in adversum ad ravim usque reclamantibus, hancque ob causam cum ingenuus Professor malè audiret, parum abfuit quin, ut ipsemet refert, à Plebe lapidibus obrueretur. Cum igitur in hac Peste quæ modò Viennam infestat nullus amplius sit disceptationi locus ; hujusce Mysoptocæ Febris simulata pietas, & reverentia erga Viennenses Cives despuenda, ac horrori cane pejus & angue, ut dici solet, habenda. Agitur enim de morbo qui citam mortem adfert, qui nulli remediorum generi auscultat, qui Urbem premit diuturna ac dira obsidione, Turcica longè pejori, contra quam armis pugnari saltem poterat, & à fœderatis Principibus, uti postea evenit, auxilium aliquod opperiri ; at contra pestiferum hunc cacodœmonem, non nisi votis ac precibus pugnare licet ; non secus ac contra Dœmonium illud quod Apostoli eicere non poterant, de quo Salvator dixit, esse de illorum genere, quæ non eiciuntur nisi Oratione, & Jejunio.

Sed quid dicendum de hujus Febris pestiferæ ad algentes Aquilonis flatus, & largum nivium descensum subita mitescentia, ut Viennensi Civitati spes non parva cœperit albescere, quòd morbus hic obsidionem desere-

ſerere quàm primùm velit. Quid dicam, niſi quòd huic Urbi unico Chriſtiani Orbis propugnaculo totus Mundus gratulabitur, gaudebitque ſi audiat Febrem hanc inter nives torpeſcere, ut Phlegetontem, unde prodiit, cogatur repetere. Hic autem peſtilentiæ mos eſſe conſuevit, ut ad Anni tropas, h. e. ad utraque Solſtitia, mutata inſigniter aeris temperie, ipſa quoque mutationem aliquam ſubeat, ſive in melius, ſive in deterius; ut plurimùm tamen facilius miteſcit cum aer à ſummo æſtu ad frigidum tranſit, ſic Cayri, teſte Proſpero Alpino, Peſtis in ſummo fervore hominum vitas largè demetit, in primo autem Nili incremento ferociam deponit. Cum autem in æſtivo Solſtitio jam prægreſſo, Febris hæc ſuæ feritatis in miſeram plebem acmin pertigerit; rationi non incongruum eſt ſpem concipere, quòd in proximo hyemali Solſtitio, ad quod annus jam vergit, vel in malam crucem abeat, vel nivibus obruta omninò diſpereat, eodem planè modo ac Anno 79. exacti Seculi Peſtis altera, quæ Viennam afflixit, æſtate potiſſimùm, die prima Novembris memoratur extincta, qualis dies etiamnum pro gratiarum actione liberatæ Urbis magna celebritate colitur. Huic præconceptæ ſpei tam proſperi eventus annuant

Su-

Superi, dentque ut Anno huic, Viennensi Civitati adeò nefasto, Annus candidior succedat.

Ast jam diu à Viennæ Suburbiis pestifer hic morbus quaquaversum longè latèque in varias Civitates sese effudit, ut Germaniam totam pervagari velle videatur, huc & illuc avolans tanta pernicitate, ut verè dici possit hoc esse *malum quo non aliud velocius ullum*, quod sua mobilitate magis vigeat, *viresque aquirat eundo*, ut de Fama Virgilius. Nec verò terras solùm peragrare, & cuncta pro lubitu stragibus opplere contentus est, jam Balthicum navigare incipit piraticam quoque exercendi cupiditate flagrans, ut maritimi Prædonis congruum sibi adsciscat titulum.

Num autem pestifer hic morbus iis in locis, ac Civitatibus quas occupavit sub eodem adspectu purpuratæ Febris miseram & egenam plebem exerceat, ut in Viennæ Suburbiis, cum memoratis symptomatibus carbunculorum, & bubonum, an diverso pœnarum genere, tam plebem, quàm Cives in libitinæ censum deducat, ignorare me fateor, cum hac de re nil certi habeatur; hoc unum tamen scio, Pestem belluam esse multiformem, ac versipellem, *cui nomina mille, mille nocendi artes*, ut de

Ale-

Alecto Furiarum pessima cecinit Poetarum Princeps. Pestis enim morbus non est particularis, sed universalis, excors, exlex, nullam categoriam agnoscens, cum nulla adhuc post tot seculorum fluxum habeatur vera Pestis Definitio, multò minus verum remedium. Pestis siquidem cuilibet morbo, magno, parvo, cuiuscunque generis consociare se pro more habet, ut facilius illudat, nam non solùm Febribus continuis, sed etiam interpolatis sociam se jungit; Febrem quoque Ephemeram, quæ apud omnes securissima audit, Pestis suo contubernio infamem reddidit. In pestilentibus constitutionibus observantur vagari non rarò particulares morbi, uti anginæ, pleuritides, peripneumoniæ; diarrheæ, dysenteriæ, sed cum manifestis virulentiæ notis. In Libris Epidemiorum Hippocrates Constitutionem quandam refert, in qua, ut ipse ait, *omnes sustulit alui profluvium*. Huc spectat Monitum illud ejusdem Hippocratis, quo dicere solebat, observandum, *an sit quid divinum in morbis*. Quid verò intelligendum sit per istud θεῖον Divini Præceptoris, inter Medicos non satis convenit; sapientiores tamen judicant per Divinum istud nil aliud intelligi, nisi aliquod abditum, quod humanum superet captum, uti Fernelius de Abditis rerum

cau-

caufis, fed præ cœteris punctum forfan tulit Doctiffimus Sennertus, qui divinum iftud ad Febres Peftilentes referendum voluit. Peftis ergo morborum Proteus eft fub variis adfpectibus illudens, modò atra vefte, modò purpurea, modò polymita, ut in Febre Ungarica, apud Scriptores fatis memorata. In qualibet ergo conftitutione, in quocunque loco ac Civitate, in quam primò Peftis pedem intulerit, fingularitate femper aliqua diftingui ac notari gaudet. Pragam cum primùm, ut ex poftremis literis accepimus, ingrefsa eft Peftis, in Hebræorum Septo hofpitium fibi delegit, ubi maximam dicitur ediditfe ftragem, Myfoptocam naturam nondum forfan oblita, plebs enim recutita ut plurimùm mifera eft ac paupertina, cui *nimirum cophinus fœnumque fupellex*, peffimo victu nutriri folita. Talis autem natio ad luem concipiendam, eamque aliò afportandam propter emptitias veftes, præcipuum illius mercimonium, apta eft, & hanc forfan ob caufam, ut ex publicis literis accepimus, in variis Germaniæ locis, ac præfertim apud Helvetios, Hebraicæ Genti atteftationum Sanitatis nullus eft ufus, fed huc & illuc vagari omninò interdictum.

At quorfum hæc inquiet aliquis, nifi ad pro-

prophylaxim à tam dira lue aliquod proponatur remedium & præcautio. Juſta quidem ſed rei perdifficilis poſtulatio, ſi in Pharmacopœorum Narthetiis, aut Chymicorum officinis quidquam eſſet, quod cunctis venenis poſſet obſiſtere, hoc verè illud eſſet, quod expetitur remedium; talis eſt enim peſtilentiæ natura ac indoles, ut venenorum omnium ſit compendium, & ut ita dicam extractum, aſt hujuſmodi alexicacon, quod cuncta venena perdomandi vim habeat, mente potius fingi, quàm arte conflari poſſe, facilè crediderim. Num Theriaca, quæ cuicunque venenorum generi adverſari creditur, ut pote ex tot ſimplicibus medicamentis de Alexiteriorum genere, ut excogitata luxuriæ compoſitio à Plinio dicta fuerit, num forſan iſtud quod exquiritur remedium eſſe poſſit, cuique liberum eſto judicium. Ut quod ſentio proferam, illud unicum perplacet, quod vulgò de tribus compoſitum appellatur, h. e. de celeri fuga à loco infecto; de profectione ad longinquas regiones, ac tarda reverſione; quo remedii genere ſapientiores quoque Medici uti conſuevere.

Quoad præcautiones quæ hiſce in caſibus humana ſolertia adhibere ſolet, eas provido conſilio præoccupavit SERENISSI-

MUS

MUS SENATUS VENETUS , ubi enim primùm de populari Febrium malignarum Epidemia , quæ Viennam infeſtaret , rumor Adriam pervaſit , illicò plurima ſanxit decreta , quibus jubebatur , ut terra , marique ad fines & loca ſuſpecta mitterentur qui ſolitis cautionibus ad rem tanti momenti invigilarent ; item edixit , ut in ſingulis ſuæ Ditionis Civitatibus , & Oppidis Portis adſtarent Cives , & Nobiliores Viri , ne cuiquam ſine datis Sanitatis Vadibus permitteretur ingreſſus ; Nec ſatis cautum exiſtimans , non multò poſt cum externis , atque etiam finitimis Civitatibus commercia intercepit , non tanti faciens commoda , & beneficia , quæ ex libero Mercaturæ commercio omnibus Civitatibus proveniunt , quanti publicam populorum Salutem . Inſtituit quoque eodem tempore publicæ præces ad iram Supremi Numinis placandam , non intermiſſa quicquam edictorum fideli , ac plena executione , nam ut vetus fert Adagium , *Dii facientes adjuvant* .

Tanta equidem diligentia ab initio adhibita , tanquam juſto timori impar , apud quoſdam non benè audiebat , dum adhuc ſub Judice lis eſſet , num Febris illa purpurata de Peſtilentium proſapia cenſeri poſ-

ſet,

ſet , ſed poſtea in dies ingraveſcente morbo , ac palam ſævitiem ſuam prodente, tunc ſat claris indiciis patuit , quanta & qualis eſſet Excelſi Senatus Veneti prudentia , & quàm ſalubria fuerint , quæ à tam altis Mentibus emanarunt decreta. Si enim ulla in re Plautinum illud monitum, *qui cavet ne decipiatur , vix cavet dum etiam cavet ,* verum deprehenditur , maxime quidem in ſola etiam Peſtis ſuſpicione.

Grande igitur & ſingulare eſt illorum beneficium , quibus datum eſt ſub hoc Sereniſſimo Cœlo Natales ſortiri , ac vivere; hic enim felix ævum tranſigitur , hic placidos ſomnos captare licet , dum tot Excellentiſſimi Senatores , imò tanquam Patrii Indigetes ad publicam fœlicitatem pervigilant . Jam ſatis fuimus experti , quàm facilè, & quàm exiguo labore in tanto ac tam longo per totam Italiam armorum fremitu , Subditis ſuis pacem , & imperturbatam quietem , ſibique Auctoritatem integram ſervarit SERENISSIMUS SENATUS, armatus tamen , dum interim tota penè Italia gemeret convulſa, exteris militiis commeatus , ſtipendia , & quidquid ad magnos Exercitus alendos eſt neceſſarium , ſuppeditare coacta . Quòd ſi aliquibus locis Sereniſſimæ Ditionis ex tranſitu tot Copiarum incom-

incommodum aliquod ac damnum obvenit, illud etiam quoquomodo pensavit magna vis auri à militibus in sui alimoniam, & in reficiendo commeatu diffusi. En modò quanta attentione, quanta animorum sollicitudine, novisque in dies meditationibus idem Senatus connititur, ne per eos, quos natura opposuit Montes aura ulla pestifera à locis infectis per aliquam secretam viam regiones has perflet, & inficiat.

Laborabat olìm rubigali morbo, Diogene Laertio referente, Agrigentinus Ager, adeò ut fruges omnes media æstate à ventis quibusdam pestiferis è septentrionali plaga, afflatæ pessum irent, cui malo quomodo posset obsisti prorsus ignorabatur; quis enim modum norit contra ventos pugnandi? Ast Empedocles Civium suorum malam sortem miseratus, quibus annonam pro victu suffurabantur venti, acri, quo pollebat ingenio facilè reperit remedium, jussit enim ad Colles, & Montium vertices per quos flabant venti, utres, & animalium coria tanquam propugnacula admoveri, quo remedii genere licet vili & abjecto; ventorum ferociam compescuit ac elusit, unde postea à prospero rei eventu Philosophus ille à suis Civibus Κωλυσανέμας est dictus, h. e. ventorum frænator, ac

Do-

domitor. Modò, memorando sanè exemplo, ad Alpes Rhætias, quæ Germaniam ab Italia disterminant generosa sua Pectora opposuit Veneta Nobilitas, ut malum hoc quod nobis ab Aquilone imminet, arceat, ac repellat. Tam insignibus, ac piis Conatibus pro publica sospitate susceptis solus ille, qui omnibus unicus est, & idem Soter benignus aspiret.

F I N I S.